

فصلنامه علوم محیطی، دوره شانزدهم، شماره ۲، تابستان ۱۳۹۷

۱۵-۳۰

ارزیابی پسندهای منظر؛ برنامه‌ریزی بوستان‌های محلی شهر تهران، با رویکرد جامعه‌محور

امیر سمیاری^۱، زهرا صادقی^{۲*}، فرشته رحمانی^۱ و فرناز خواجه سعید^۱

^۱ گروه معماری منظر، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران

^۲ گروه معماری منظر، دانشکده هنر و معماری، دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران

تاریخ دریافت: ۱۳۹۶/۰۳/۰۸ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۷/۰۲/۱۸

سمیاری، ا.، ز. صادقی، ف. رحمانی و ف. خواجه سعید. ۱۳۹۷. ارزیابی پسندهای منظر؛ برنامه‌ریزی بوستان‌های محلی شهر تهران، با رویکرد جامعه‌محور. فصلنامه علوم محیطی. ۱۶ (۲): ۳۰-۱۵.

سابقه و هدف: توسعه زیرساخت‌های سبز، فراهم آوردن سرانه عرصه‌های باز در شهرهای بزرگ و تامین استانداردها، از موارد مهمی است که در چشم‌انداز توسعه کشور، همواره باید مورد توجه دولت‌ها قرار گیرد. قانون حفظ و گسترش فضای سبز در شهرها، ضوابط طرح‌های جامع و تفصیلی و دستورعمل‌های حاصل از طرح‌های موضعی، به‌ویژه در کلان‌شهر تهران، اهمیت ایجاد و گسترش فضای سبز را خاطر نشان می‌سازند. بهسازی عرصه‌های باز و سبز در مقیاس برنامه‌ریزی و طراحی بوستان‌های محلی، مقوله‌ای است که علاوه بر تامین سرانه‌ها، نیازمند شناخت ترجیح‌ها یا «پسندهای مردم از منظر» است. پرداختن به «پسندهای منظر»، در دیدگاه طراحی بوم‌گرا، به مثابه مولفه‌ای تاثیرگذار بر فرایند تصمیم‌سازی قلمداد می‌شود. بر پایه ادبیات پژوهش، «پسندهای مردم از منظر» در سه حوزه زیبایی‌شناسی، بوم‌شناسی و اجتماع محلی دسته‌بندی می‌شوند. هدف از انجام پژوهش، ارزیابی دقیق دو مولفه کلیدی «الگوی فعالیت» و «انگیزه مراجعه» از میان «پسندهای منظر» در حوزه جامعه محلی است که؛ در تدوین راهبردهای برنامه‌ریزی بوستان‌های محلی با رویکرد روان‌شناسی محیط، اثرگذارند. پسندهای منظر، در جوامع مختلف تحت‌تاثیر عوامل گوناگون تغییر می‌کنند و امکان سنجیدن جامعه آماری از نظر همه عوامل زمینه‌ای موثر بر پسندهای مردم وجود ندارد. از این رو در پژوهش حاضر عامل سطح رفاه به‌عنوان متغیر مستقل مورد ارزیابی قرار گرفته است.

مواد و روش‌ها: جمع‌آوری داده‌ها در این پژوهش، بر اساس پیمایش مقایسه‌ای، تحت‌تاثیر عامل زمینه‌ای «سطح رفاه» در دو منطقه ۱ و ۱۸ شهر تهران که دست‌کم به لحاظ «سطح رفاه» متفاوت از یکدیگرند، انجام شده است. به روش نمونه‌گیری تصادفی، ۳۶۳ نفر از مراجعه‌کنندگان به بوستان‌های مناطق ۱ و ۱۸ به کمک پرسش‌نامه‌ای محقق ساخته که پایایی زمانی آن تایید شد، مورد پرسش قرار گرفتند. تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از روش‌های t همبسته، t مستقل و تحلیل واریانس درون‌گروهی و نیز آزمون تعقیبی بونفرونی با استفاده از نرم‌افزار spss انجام شد.

*Corresponding Author. E-mail Address: zahra.sadeghi@modares.ac.ir

نتایج و بحث: نتایج نشان داد الگوی استفاده فعال از بوستان محلی در منطقه ۱ بیش از الگوی غیرفعال است ($p=0/009$)، درحالی‌که در منطقه ۱۸ الگوی غیرفعال غالب است ($p=0/002$) در منطقه ۱، عوامل انگیزشی «اجتماعی و ارتباطی» با عوامل انگیزشی «روحي و روانی» و عوامل انگیزشی «طبیعی و محیطی» دارای تفاوت معنادار است ($p=0/001$) در منطقه یک فعالیت‌های بدنی مانند پیاده‌روی و برخورداری از طبیعت، اهمیت دارد و مردم بوستان محلی را به مثابه فضایی برای روابط اجتماعی و با هم بودن قلمداد نمی‌کنند. درحالی‌که، بوستان محلی در منطقه ۱۸، از نظر پاسخ‌دهنده‌ها، فضایی برای استراحت، همراهی با خانواده و دیگران و کسب آرامش در محیط طبیعی است.

نتیجه‌گیری: نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که «سطح رفاه» مردم، تاثیر مستقیم بر «الگوی فعالیت» و «انگیزه حضور» دارد و متناسب با این تفاوت‌ها، باید راهبردهای جداگانه‌ای در برنامه‌ریزی بوستان‌های محلی در دو منطقه ۱ و ۱۸، اتخاذ شود. در منطقه ۱، امکانات ورزشی جمعی به دلیل ایجاد تمایل بیشتر به فعالیت‌های گروهی باید توسعه یابد. مشارکت فعال در زمینه تعامل بیشتر با طبیعت، با فراهم آوردن امکان کاشت و نگهداری گیاهان توسط مردم محل در بوستان‌ها، ممکن شود و عرصه‌های جمعی افزایش یابند. در منطقه ۱۸، همچنان که انگیزه حضور و انجام فعالیت‌های گروهی بالاست، باید امکان فعالیت‌های فردی پویا و تشویق به انجام ورزش‌های هوازی، بیشتر شود. همچنین پاسخگویی به نیاز طیف متنوع مخاطبان و برخورداری بیشتر از زیرساخت‌های طبیعی، باید مدنظر برنامه‌ریزان و طراحان قرار گیرد. طراحی منظر با رویکرد «شمول‌گرایی» به ویژه در بوستان‌های محلی منطقه ۱۸، راهبردی سودمند در جهت پاسخ‌گویی به نیازهای متنوع مردم است. این پژوهش نشان می‌دهد که؛ ضرورت پایش و ارزیابی «پسندهای مردم از منظر» گام مقدماتی در تدوین راهبردهای برنامه‌ریزی است. این رویکرد به مثابه راهنمایی برای شناخت مولدهای طراحی بوستان‌های محلی، با تکیه بر هنجارهای روان‌شناسی محیط و محوریت جامعه محلی است.

واژه‌های کلیدی: پسندهای منظر، الگوی فعالیت، انگیزه حضور، برنامه‌ریزی منظر، بوستان محلی.

مقدمه

مصنوع و محیط فعالیت‌های انسانی (Taghvaei, 2012)، امری اجتناب‌ناپذیر است و سبب توجه به همه عوامل تاثیرگذار بر طراحی، مبتنی بر نیاز جامعه محلی می‌شود (Taghvaei, 2011). هدف از انجام این پژوهش، یافتن مولفه‌هایی است که از «پسندهای مردم از منظر» حاصل می‌شوند. شناخت و مقایسه آنها در دو منطقه از کلان‌شهر تهران که ساختار اجتماعی متفاوتی دارند، می‌تواند به برنامه‌ریزی در جهت گسترش بوستان‌های محلی با تاکید بر روان‌شناسی محیط، کمک بسزایی کند. شناسایی و ارزیابی «پسندهای مردم از منظر»، طیف گسترده‌ای از پژوهش‌ها (Kaplan, 2007; Abdul et al., 2009; Hami et al., 2011; Conedera, 2011; Bruton, 2013; Razaka, 2016; Esmailzadeh, 2017) را به خود اختصاص داده‌اند.

در پژوهش حاضر از واژه «پسند» به دلیل آن که بیشتر بر جنبه‌های ادراک حسی، وجوه درونی و ذهنی^۲ دلالت دارد، بیشتر استفاده می‌شود. در فرهنگ لغت،

توجه به عرصه‌های باز و سبز درون و پیرامون شهرها، از آن رو اهمیت دارد که خدمات بوم‌سامانه‌ای^۱ تاثیرگذار بر کیفیت زندگی مردم ارائه می‌دهند. تامین سرانه فضای سبز، بخشی از مسئله برنامه‌ریزی بوستان‌های محلی است، در عین حال، توجه به کیفیت و عملکرد مناسب بوستان‌ها، مقوله مهم دیگری است که شرط لازم برای دستیابی به آن، پاسخ‌گویی به نیازهای استفاده‌کنندگان و تدوین برنامه و طرح، مبتنی بر الگوهای رفتاری مردم است (Conedera, 2015; Hofmann et al., 2012). افزایش میزان مشارکت مردم در فضاهای تفریحی باز و سبز و توجه آنها به طبیعت، از عوامل مهم افزایش پژوهش‌ها پیرامون شناخت ترجیح‌ها یا پسندهای مردم در بوستان‌های شهری، در نقاط مختلف جهان است (Razaka, 2016; Conedera, 2015; Hami et al., 2011; Whiting, 2017; Bruton, 2013; Bertram, 2015). در برنامه‌ریزی و طراحی منظر، پرداختن به ارزش‌های ماهوی محیط طبیعی، محیط

(جغرافیا و خرداقلیم) و بستر انسانی (موقعیت فرهنگی و اجتماعی، اقتصادی، سطح رفاه جامعه استفاده کننده، نژاد، سن و پیشینه تجربی فرد) تغییر می کند (Jim et al., 2012; Sreetheran, 2017; Gobster, 2002; Tveit, 2009; Nassauer, 2009). Bruton (2013) در مورد تمایل به استفاده از بوستان‌های شهری در منطقه کارولینای شمالی، گزارش می‌دهد که در مناطق با سطح درآمد پایین‌تر و اقلیت‌های قومی و نژادی، مردم تمایل کمتری برای حضور در بوستان محلی دارند. همچنین در پژوهشی درباره نژادهای مختلف امریکایی، انگیزه‌های اجتماعی، تمایل به انجام ورزش و فعالیت‌های فیزیکی در آفریقای‌های مقیم آمریکا، بیشتر است. در حالی که سفید پوستان امریکایی، تنها پیاده‌روی و دویدن را می‌پسندند و انگیزه چینی‌ها، بودن در جمع است (Gobster, 2002). پژوهشی دیگر در ترکیه، بیانگر آن است که برخلاف شهروندان اروپایی که فعالیت‌های پویا را می‌پسندند، بیشتر مردم ترکیه، تمایل دارند تا در عرصه‌های باز و سبز به کارهای غیرفعال (نشستن، گفت‌وگو، مشاهده کودکان و ...) بپردازند (Özgüner, 2011). در کشورهای شرق آسیا، مانند مالزی، انگیزه بودن با خانواده و انجام تفریح در بوستان اهمیت زیادی دارد (Zhang, 2013; Sreetheran, 2017). پژوهش‌های متعدد دیگر (Zhang, 2013; Bertram, 2015; Whiting, 2017)، بر تاثیر سطح رفاه، درآمد، پیش‌زمینه‌های فرهنگی و بسیاری عوامل زمینه‌ای موثر بر «پسندهای مردم از منظر»، تاکید دارند. در عین حال، در ایران، به تفاوت‌های زمینه‌ای در پسندهای مردم و تاثیر آن بر تدوین برنامه‌ها و طرح‌ها در ایجاد و بهسازی عرصه‌های باز و سبز، به مثابه پژوهش‌هایی در مرحله برنامه‌ریزی و پیش از طراحی، پرداخته نشده است. از این رو، دستاوردهای این پژوهش می‌تواند به مثابه، پژوهشی پیشگام قلمداد شود.

عرصه‌های باز و سبز درون شهری را می‌توان از نظر مقیاس عملکرد و حوزه نفوذ، دست کم به چهار

«پسند» اسم مصدر و از مصدر پسندیدن؛ به معنی گزینش و انتخاب مبتنی بر تجربه‌های آنی و سلیقه‌های فردی است. به این ترتیب، «ترجیح‌ها یا پسندهای مردم از منظر» معادل Landscape preferences است. با تکیه بر ادبیات پژوهش، مولفه‌های کیفی و هنجاری در تخصص معماری منظر در سه حوزه زیبایی‌شناسی، بوم‌شناسی و اجتماع محلی دسته‌بندی می‌شوند (Thompson, 2002). حوزه مطالعات مربوط به «پسندهای مردم از منظر»، دامنه گسترده‌ای دارد و پیش‌زمینه فعالیت‌های حرفه‌ای برنامه‌ریزی، طراحی و مدیریت منظر است. پژوهش‌های مربوط به «پسندهای مردم از منظر»، در حوزه زیبایی‌شناسی، بر مقوله مولفه‌های تجربی در ادراک بصری، متمرکز است. این پژوهش‌ها، در حوزه بوم‌شناسی منظر، بر درک جامعه از خدمات بوم‌سامانه‌ای منظر تمرکز دارند و در حوزه اجتماع محلی، به رفتارشناسی محیطی و سنجش الگوی استفاده شهروندان از منظر، و انگیزش درونی آنها، می‌پردازند (Zhang, 2013; Bruton, 2013; Whiting, 2017; Thompson, 2002; Conedera, 2015; Gerstenberg et al., 2016; Polat et al., 2015). پسندهایی که معطوف به «الگوی فعالیت‌ها در محیط» و «عوامل انگیزشی» یا نیاز افراد برای حضور در محیط هستند، در دسته‌بندی «محیط فعالیت‌های انسانی» یا به عبارتی در حوزه مطالعات مربوط به اجتماع محلی قرار می‌گیرند. در این پژوهش، «پسندهای معطوف به الگوی فعالیت‌ها» و «پسندهای متأثر از انگیزش»، بررسی شده‌اند. «پسندهای ادراک بصری» مردم، به دلیل آن که در حوزه زیبایی‌شناسی منظر قرار می‌گیرد و متأثر از دامنه گسترده‌ای از متغیرها است، در این مقاله مطرح نشده و نیازمند پژوهش زمینه‌ای جداگانه است.

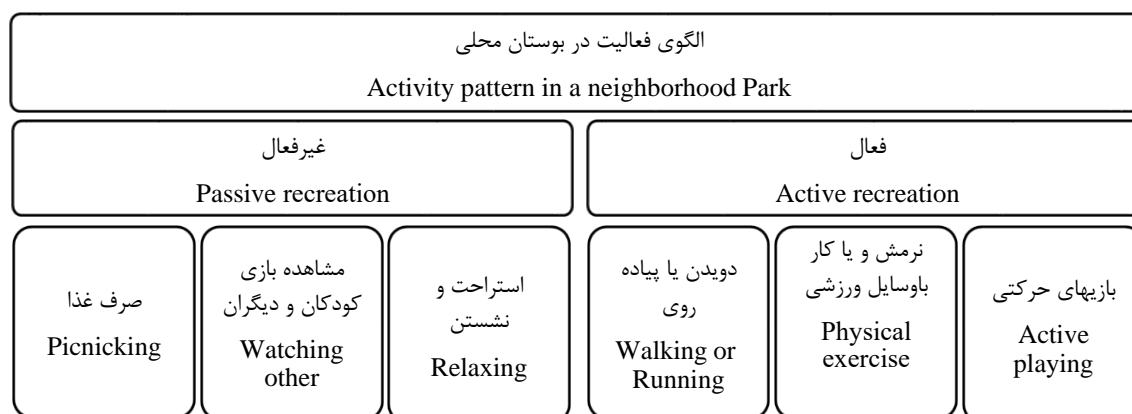
چگونگی پسندهای منظر در جوامع و مناطق مختلف به واسطه عوامل زمینه‌ای معطوف به بستر طبیعی

Tehran, 2013; Mohamadzadeh, 2010; VP of Planning and Strategic Supervision, 2011). به همین خاطر، پسندهای مردم در زمینه «الگوی فعالیت در بوستان محلی» و «انگیزه حضور در بوستان» در دو منطقه ۱ و ۱۸ شهر تهران، که سرانه قابل‌ملاحظه‌ای از بوستان‌های محلی و سطح رفاه متفاوت دارند، ارزیابی و مقایسه شده‌اند.

پسندهای معطوف به الگوی فعالیت در بوستان محلی

الگوی فعالیت‌ها در عرصه‌های باز و سبز شهری در عرصه‌های مدنی و همگانی و قرارگاه‌های رفتاری صورت می‌گیرد (Hall, 1966). مطابق نظر (Gehl, 2011)، الگوی فعالیت‌ها به سه دسته؛ فعالیت‌های «اجباری»، «انتخابی» و «اجتماعی» تقسیم می‌شوند. بوستان محلی، بخشی از «قلمرو ادراکی» در منظر شهر است، که بیشتر فعالیت‌ها در آن، به‌صورت انتخابی است و متناسب با فعالیت بدنی افراد در دو قالب استفاده فعال (پیاده‌روی، دویدن، ورزش، نرمش و بازی‌های حرکتی)، (Cohen et al., 2007) و غیرفعال (نشستن، استراحت و مشاهده اطراف) ، (Todorova et al., 2004) قرار می‌گیرد. در شکل ۱ دو استفاده فعال و غیرفعال در بوستان همراه با مصداق فعالیتی آنها ارائه شده است (Bertram, 2015; Razaka, 2016).

دسته پارک‌های فراشهری، پارک‌های منطقه‌ای، پارک‌ها و بوستان‌هایی در مقیاس ناحیه‌های شهری و بوستان‌های محلی، دسته‌بندی کرد (VP of Planning and Strategic Supervision, 2010; Moughtin and Shirley, 2011). به دلیل محدود کردن دامنه پژوهش، بوستان‌های محلی که شعاع دسترسی به آنها و سطح خدمات‌دهی آنها در مقیاس محله است، هدف این پژوهش قرار گرفته‌اند. ویژگی بوستان محلی مساحتی در حدود دو هکتار و شعاع نفوذ حدود یک کیلومتر در محله است (VP of Planning and Strategic Supervision, 2010). گستره شهر تهران دارای بستر طبیعی و بستر انسانی متفاوتی است اما امکان سنجیدن جامعه آماری از نظر تمام عوامل زمینه‌ای موثر بر پسندهای مردم وجود ندارد از این رو نظرسنجی و جمع‌آوری داده‌ها در این پژوهش بر مبنای پیمایش مقایسه‌ای، با محدود کردن عوامل زمینه‌ای و تاکید بر متغیر مستقل «سطح رفاه» انجام شده است. با وجود تفاوت‌های زمینه‌ای آشکار، عرصه‌های باز و سبز بوستان‌های محلی در مناطق مختلف تهران، کمابیش یکسان طراحی می‌شوند. مناطق ۱ و ۱۸ شهر تهران، به ترتیب دارای بالاترین و پایین‌ترین سطح رفاه هستند (Research and Planning Center of)

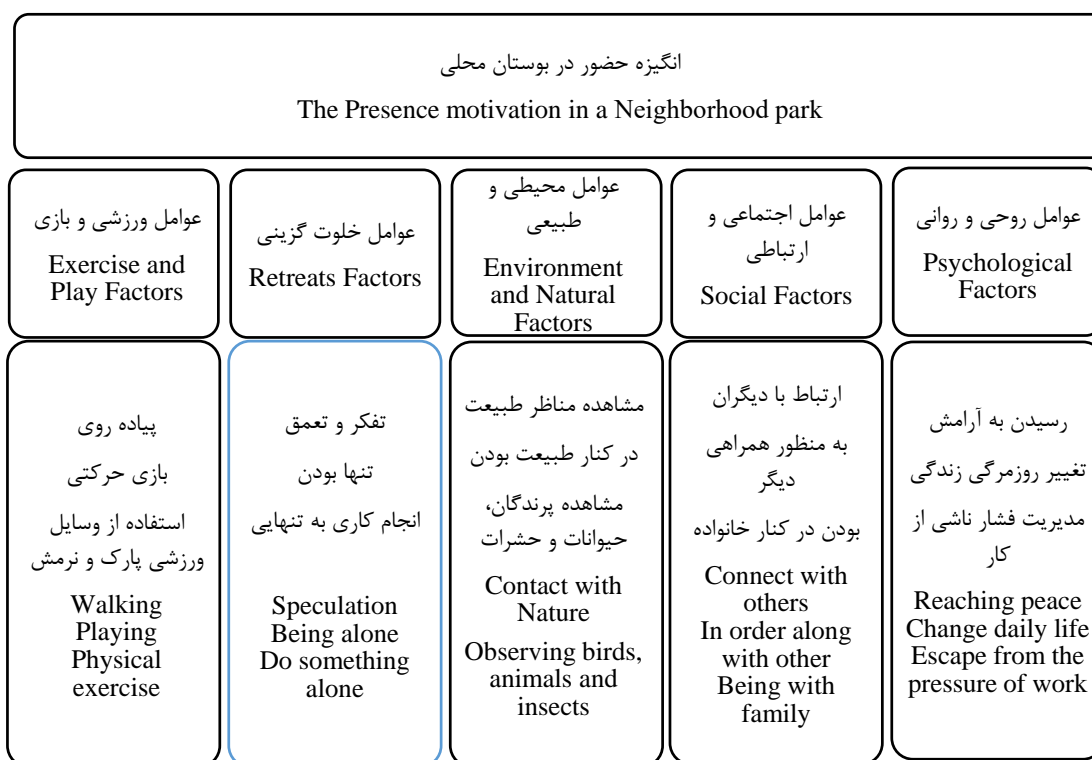

شکل ۱- الگوی فعالیت در بوستان محلی (Cohen et al., 2007- Todorova et al., 2004)
Fig. 1- Activity pattern in a neighbourhood park

2010; Bertram, 2015; Whiting, 2017; Sreetheran, 2013; Tavakoli, 2017). با استناد به آنها، عوامل «محیطی و طبیعی»، «اجتماعی و ارتباطی» و «روحي و رواني» به مثابه عوامل اصلي از محیط فعالیت‌های انسانی هستند که بر انگیزه حضور فرد در بوستان اثر می‌گذارند. در عین حال، عوامل «خلوت‌گزینی» و «حرکت در قالب «ورزش و بازی»، عواملی هستند که از انگیزه حضور فرد، تاثیر می‌پذیرند. مطابق شکل ۲، برای هر کدام از این عوامل انگیزشی سه مصداق در نظر گرفته شده است.

پسندهای معطوف به انگیزه حضور مردم در بوستان محلی

انگیزه نیروی مولد درونی است که بر تجربه‌های فردی دلخواه، اثر می‌گذارد. رویدادهای مختلف ناشی از مراجعه و حضور شهروندان در بوستان‌های شهری، مبین انگیزه درونی و زمینه ذهنی آنها درباره زندگی روزانه است (Whiting, 2017). پژوهش‌های مختلف به ضرورت توجه به نیاز استفاده‌کنندگان برای مراجعه به بوستان‌ها و «پسندهای معطوف به انگیزه» دلالت دارند (Ghorbani,)

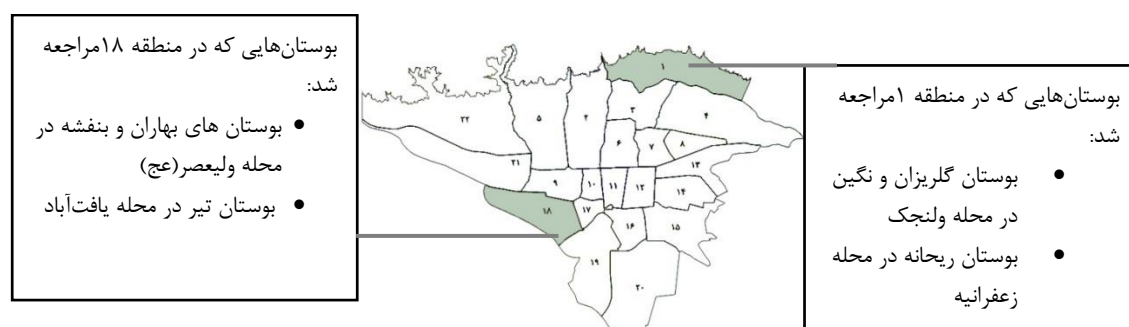

شکل ۲- پسندهای معطوف به انگیزه حضور در بوستان (Ghorbani, 2010; Bertram, 2015; Whiting, 2017; Sreetheran, 2017; Tavakoli, 2013)
Fig. 2- Preferences focused on the presence motivation in a neighbourhood park

محلی به عنوان بستر تحقیق و به دلیل تفاوت در سطح رفاه (به مثابه متغیر مستقل و عامل زمینه‌ای اثرگذار بر فعالیت و انگیزه حضور) انتخاب شدند. منطقه ۱، دارای ۱۹ بوستان محلی و منطقه ۱۸، دارای ۲۲ بوستان محلی هستند.

مواد و روش‌ها

با توجه به هدف پژوهش در شناخت پسندهای منظر که «معطوف به فعالیت‌ها» و «انگیزه حضور و مراجعه» مردم در بوستان‌های محلی است؛ دو منطقه ۱ و ۱۸، در هر منطقه به طور تصادفی، سه بوستان

شکل ۳ - نقشه تهران و موقعیت منطقه ۱ و ۱۸. ماخذ نگارنده

Fig. 3-Tehran map and location region 1 and 18

غیرتعطیل) در تابستان سال ۱۳۹۵ انتخاب شدند. پرسش‌نامه از دو بخش تشکیل شده است. بخش اول، سوال درباره سن و جنسیت افراد و بخش دوم سوال درباره پسندهای مردم است. به این ترتیب، فعالیت مطلوب مردم در بوستان محلی برمبنای شکل ۱ مورد پرسش قرار گرفته است، با این پرسش که "چه میزان فعالیت‌ها (شکل ۱) را در بوستان محله، طی تابستان انجام داده‌اید؟" همچنین از انگیزه مراجعه به بوستان محلی در غالب ۱۵ مورد ارائه شده در شکل ۲ پرسش به عمل آمده، به این صورت که، "دلایل استفاده از بوستان محلی در جدول (شکل ۲)، بیان شده است. چه میزان هر کدام از این دلایل در انگیزه برای رفتن به بوستان مهم است؟"

به منظور تحلیل داده‌ها، ابتدا با استفاده از روش‌های توصیفی میانگین و انحراف معیار و نیز استفاده از نمودارها و جدول‌ها به دسته‌بندی و ارائه داده‌های خام پژوهش پرداخته شده است. سپس با استفاده از روش امتیازدهی ۵ سطحی لیکرت (شامل گزینه‌های هرگز، به‌ندرت، گاهی، بیشتر اوقات و همیشه)، امتیاز مربوط به هر طبقه و گروه محاسبه و مقایسه آنها با استفاده از آمار استنباطی انجام شد. برای مقایسه نظرات آزمودنی‌ها در مورد «پسندهای معطوف به فعالیت» در هر منطقه از آزمون *t* همبسته و برای مقایسه پسندهای فعالیت بین دو منطقه، از آزمون *t* مستقل استفاده شده است. همچنین برای مقایسه نظرات مخاطبان هر منطقه در مورد

روش پژوهش، از نوع پیمایشی علی-مقایسه‌ای است و ابزار مورد استفاده برای جمع‌آوری اطلاعات شامل پرسش‌نامه محقق ساخته است که بر مبنای بررسی‌های صورت‌گرفته و نمونه پرسش‌نامه‌های موجود در ادبیات پژوهش (Sreetheran, 2017; Razaka, 2016; Hami et al., 2011; Bruton, 2013) تهیه شد. کنترل روایی و پایایی پرسش‌نامه، از روش پایایی زمانی استفاده شد که در یک طرح آزمایشی، یک گروه ۴۰ نفر از پاسخ‌دهندگان با فاصله زمانی دو هفته به پرسش‌نامه، که به صورت چاپ شده در اختیار آنها قرار گرفت، در مورد نوع فعالیت و انگیزه حضور در بوستان، پاسخ دادند. نتایج با استفاده از نرم‌افزار SPSS و روش آماری *t* وابسته مقایسه شد و نشان داد تفاوت معناداری بین نظر آزمودنی‌ها در دو نوبت پاسخ‌دهی وجود ندارد. سپس با استفاده از آزمون ضریب همبستگی درون‌طبقه‌ای مشخص شد پایایی زمانی بالاتر از ۰/۷ است. بعد از کنترل پایایی زمانی، پرسش‌نامه به دو گروه، گروه ۱ در شمال تهران (منطقه ۱) و گروه ۲ در جنوب تهران (منطقه ۱۸) داده شد. تعداد نمونه‌ها با استفاده از جدول مورگان، تعداد ۳۸۴ نفر تعیین شد. از این تعداد ۱۸۰ نفر در منطقه ۱ و ۱۸۳ نفر در منطقه ۱۸ تهران، پرسش‌نامه‌ها را به‌طور کامل تکمیل کردند. نمونه‌های پژوهش حاضر به‌صورت کاملاً تصادفی از بین مراجعه‌کنندگان به بوستان‌های مورد بررسی (شکل ۳)، در ساعات بعد از ظهر سه روز از هفته (روزهای تعطیل و

هنگامی که گروه پاسخ‌دهنده‌ها در دو منطقه ۱ و ۱۸ در مورد «پسند معطوف به فعالیت»، به‌طور جداگانه مورد ارزیابی قرار گرفتند، نتایج آزمون t همبسته نشان داد، الگوی استفاده فعال از بوستان محلی در منطقه ۱ بیش از الگوی غیرفعال است ($p=0/009$) و در منطقه ۱۸ الگوی غیرفعال بیش از الگوی فعال، مورد استفاده است ($p=0/002$) (شکل ۴).

همچنین مقایسه دو به دوی انواع فعالیت‌ها در بین دو منطقه با استفاده از روش آماری t مستقل نشان می‌دهد بین فعالیت پیاده‌روی یا دویدن ($p=0/021$) در مناطق ۱ و ۱۸ شهر تهران تفاوت معنی‌داری وجود دارد (شکل ۵). در منطقه ۱ این فعالیت بیشتر از منطقه ۱۸ انجام می‌شود. همچنین، در دو منطقه، بین فعالیت صرف غذا یا پیک‌نیک ($p=0/001$)، و تماشای بازی کودکان ($p=0/001$) تفاوت معنادار وجود دارد.

بخش دیگر این پژوهش به بررسی «پسندهای معطوف به انگیزه» یا به عبارتی انگیزه مراجعه و حضور مردم در بوستان‌های محلی در دو منطقه ۱ و ۱۸ پرداخته است. تحلیل نتایج آماری، بیانگر تفاوت معنی‌دار بین پسندهای انگیزشی در مراجعه به بوستان‌های محلی در هر دو منطقه ۱ و ۱۸ تهران است ($F=11/72$ و $P=0/0001$). آزمون تعقیبی بونفرونی نشان داد در هر دو منطقه ۱ و ۱۸، از میان پسندهای معطوف به انگیزه، عوامل انگیزشی خلوت‌گزینی (با توجه به شکل ۲)، با سایر عوامل تفاوت معنی‌دار دارند ($P=0/0001$) و در نظر پاسخ‌دهنده‌ها، انگیزه تنها بودن و یا انجام کاری به تنهایی برای حضور در بوستان محلی، بسیار کم‌اهمیت و فاقد مطلوبیت است. اولویت پسندهای معطوف به انگیزه حضور در بوستان محلی، در منطقه ۱ (شکل ۶) و منطقه ۱۸ (شکل ۷)، نشان داده شده است. در هر دو منطقه «عوامل انگیزشی طبیعی و محیطی» و «عوامل انگیزشی روحی و روانی» دارای اهمیت هستند.

«پسندهای معطوف به انگیزه»، تحلیل واریانس یک راهه به‌کاررفته و در صورت وجود تفاوت معنی‌دار بین نظرها، از آزمون تعقیبی بونفرونی استفاده شد. مقایسه هر یک از انگیزه‌های مراجعه به بوستان در دو منطقه نیز با استفاده از آزمون t مستقل انجام شد.

نتایج و بحث

یافته‌های توصیفی پژوهش، در جدول ۱ و ۲ و شکل‌های ۴ تا ۷ آمده است. این یافته‌ها شامل ویژگی‌های عمومی نمونه‌ها شامل سن و جنسیت آزمودنی‌ها، الگوی استفاده از بوستان‌های محلی و انگیزه حضور در بوستان‌ها بوده است.

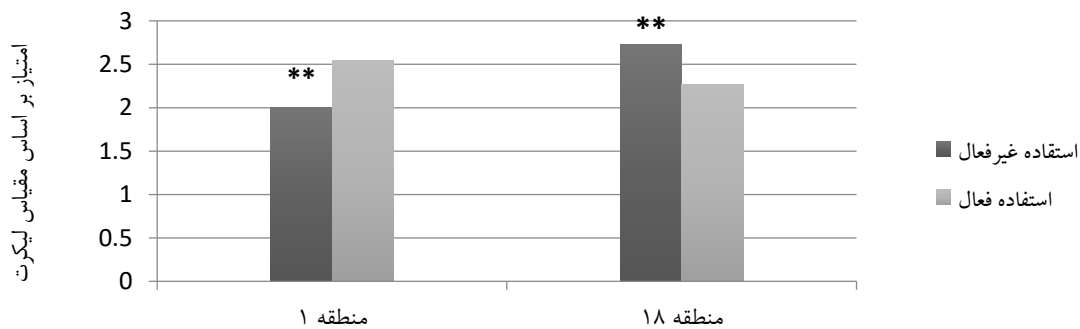
جدول ۱- ویژگی‌های مربوط به سن، جنسیت نمونه‌ها. ماخذ نگارنده

سن (سال) Age	جنسیت Gender		تعداد Number	گروه‌ها Groups
	زن (%)	مرد (%)		
±16.91 35.69	56.32	43.68	180	منطقه ۱ Region 1
±8.44 31.39	51.77	48.23	183	منطقه ۱۸ Region 18

در زمینه نوع فعالیت انتخابی، بررسی نتایج آماری نشان می‌دهد: در شرایطی که کل پاسخ‌دهنده‌ها در یک گروه مورد ارزیابی قرار گیرند و به موقعیت منطقه زندگی توجه نشود، تفاوت معناداری در مورد «پسندهای معطوف به فعالیت» و بین انتخاب نوع فعالیت فعال و غیرفعال، دیده نمی‌شود (جدول ۲).

جدول ۲- الگوی فعالیت نمونه‌ها در مجموع دو منطقه مورد بررسی. ماخذ نگارنده

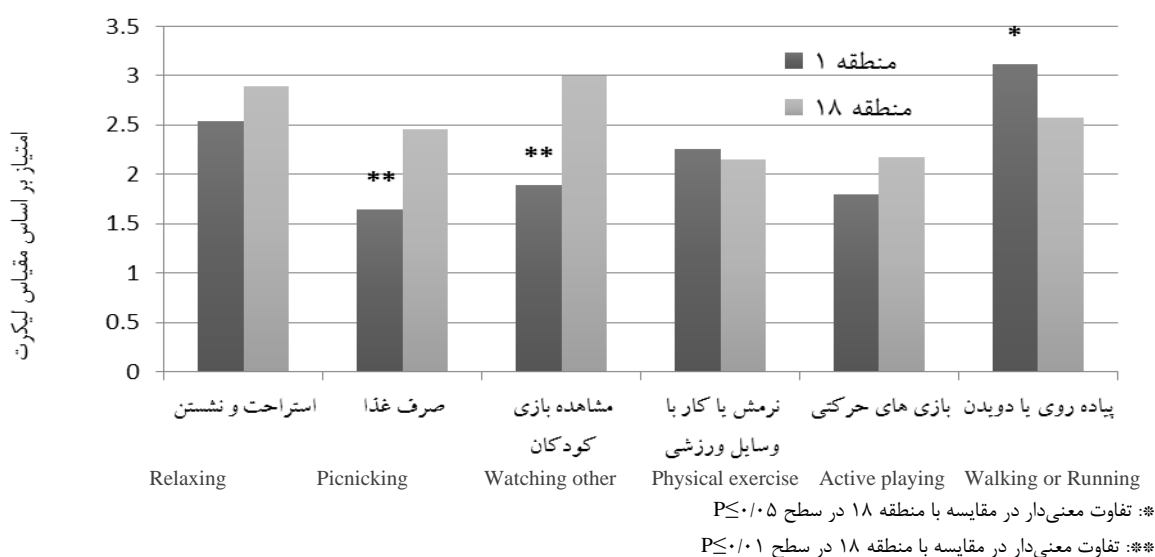
مجموع امتیاز Points	الگوی استفاده Usage pattern
2.3602	غیرفعال Passive
2.3218	فعال Active

** تفاوت معنی دار در مقایسه با الگوی استفاده فعال در سطح $P \leq 0.01$

شکل ۴ - مقایسه الگوی استفاده از بوستان‌های مناطق ۱ و ۱۸ شهر تهران. ماخذ نگارنده

Fig. 4 - Comparison of the pattern used in neighbourhood Parks in Tehran

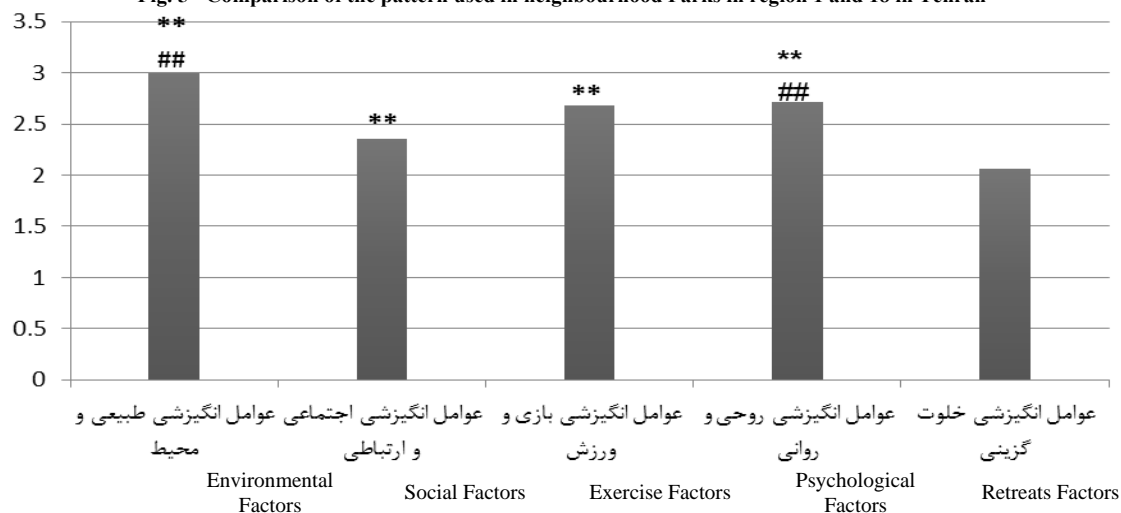

* تفاوت معنی دار در مقایسه با منطقه ۱۸ در سطح $P \leq 0.05$

** تفاوت معنی دار در مقایسه با منطقه ۱۸ در سطح $P \leq 0.01$

شکل ۵- مقایسه الگوی فعالیت مورد استفاده در بوستان‌های مناطق ۱ و ۱۸ شهر تهران

Fig. 5 - Comparison of the pattern used in neighbourhood Parks in region 1 and 18 in Tehran

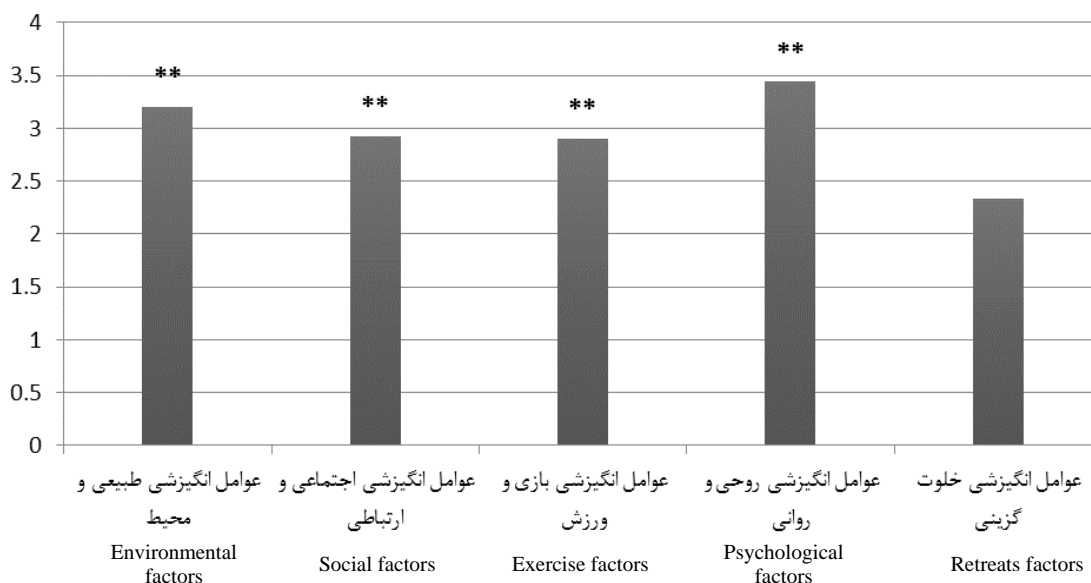

** تفاوت معنی دار در مقایسه با عوامل انگیزشی خلوت گزینی در سطح $P \leq 0.01$

تفاوت معنی دار در مقایسه با عوامل انگیزشی اجتماعی و ارتباطی در سطح $P \leq 0.01$

شکل ۶- مقایسه پسندهای انگیزشی در مراجعه به بوستان‌های منطقه ۱ شهر تهران

Fig. 6 - Comparison of motivation preferences in neighbourhood parks in region 1

** تفاوت معنی دار در مقایسه با عوامل انگیزشی خلوت گزینی در سطح $P \leq 0.01$

شکل ۷- مقایسه پسندهای انگیزشی در مراجعه به بوستان های منطقه ۱۸ شهر تهران. ماخذ نگارنده

Fig. 7- Comparison of motivation preferences in neighborhood parks in region 18

ترتیبی است: عوامل انگیزشی روحی و روانی، عوامل انگیزشی محیطی و طبیعی، عوامل انگیزشی اجتماعی و ارتباطی، بازی و ورزش و در نهایت عوامل انگیزشی خلوت گزینی. در منطقه ۱۸، دست یابی به آرامش برای رهایی از فشار کار و تغییر در فعالیت های روزانه، به مثابه انگیزه ای مهم برای مراجعه به بوستان محلی، قلمداد می شود (شکل ۷). تفسیر یافته ها، مطابق مولفه های مورد بحث در شکل ۱ و شکل ۲ بیانگر آن است که در منطقه ۱۸، عوامل اجتماعی و برقراری ارتباط با دیگران، تمایل به صرف غذا در کنار خانواده و مشاهده کودکان انگیزه قابل توجهی برای حضور در بوستان محلی است. در عین حال، مطابق پاسخ آزمودنی ها (شکل ۵ و ۶)، برای مخاطبان در منطقه ۱، انگیزه بودن در محیط طبیعی و انگیزه روحی و روانی، تفاوت معنی دار با عوامل انگیزشی، اجتماعی و ارتباطی دارد. در پژوهش های پیشین در ایران، در زمینه پسندهای منظر، به ویژه انگیزه حضور و مراجعه مردم به بوستان های محلی با در نظر گرفتن متغیر سطح رفاه، یافته های روشن، با جزئیات مشخص، تبیین نشده اند. هرچند در خارج از ایران در این زمینه تحقیقات

یافته ها در شکل های ۴ و ۵، بیانگر آن است که جامعه آزمودنی پژوهش در بوستان های منطقه ۱، در ساعت های بعد از ظهر تابستان، نسبت به گروه آزمودنی در بوستان های منطقه ۱۸، فعالیت های پویاتری دارند. مطابق جدول ۲، در صورتی که پاسخ دهنده ها بدون توجه به موقعیت بوستان ها، در یک گروه ارزیابی شوند، تفاوتی میان فعالیت ها و اولویت یافتن پسندا، وجود ندارد. در حالی که توجه به «موقعیت مکانی بوستان ها» و به تبع آن «سطح رفاه»، بر «پسندهای معطوف به فعالیت» تاثیر مستقیم دارد و اهمیت این مولفه ها باید مورد توجه برنامه ریزان و طراحان منظر، قرار گیرد.

همچنین یافته ها در شکل های ۶ و ۷، نشان می دهد که اولویت بندی پسندهای انگیزشی در دو منطقه ۱ و ۱۸ با هم متفاوت است. در منطقه ۱ تهران، اولویت پسندا به ترتیب اهمیت این چنین است: عوامل انگیزشی محیطی و طبیعی، عوامل انگیزشی روحی و روانی، بازی و ورزش، عوامل انگیزشی اجتماعی و ارتباطی و در نهایت عوامل انگیزشی خلوت گزینی (شکل ۶). در منطقه ۱۸ تهران الویت بندی پسندا تغییر کرده است و دارای چنین

پیش روی طراحان منظر قرار می‌دهد و قیدهایی را تعریف می‌کند که توجه به آنها، راهگشای ارتقاء کیفیت فضایی در بوستان‌های محلی است.

گسترده‌ای صورت گرفته و تاثیر متغیر سطح رفاه و دیگر متغیرهای اجتماعی بر پسندهای مردم مورد ارزیابی قرار گرفته است. یافته‌های این پژوهش، سرنخ‌های قابل توجهی

جدول ۳- راهبردهای پیشنهادی در برنامه‌ریزی بوستان‌های محلی، مبتنی بر یافته‌های پژوهش. ماخذ نگارنده

Table 3. Proposed strategies for planning neighbourhood parks, based on the research results

راهبردهای پیشنهادی در برنامه‌ریزی بوستان‌های محلی Proposed strategies for planning neighborhood parks	گزاره‌های حاصل از تفسیر نتایج Axioms as results interpretation	متغیرهای مورد بررسی Variables
توسعه امکانات ورزشی، ایجاد عرصه‌های جمعی Developing sport facilities, making public realms	- دویدن و پیاده‌روی Walking and Running - حضور فردی، ورزش‌های فعال Personal presence, active exercise	پسندهای فعالیت Activity preferences
ارتقاء زمینه‌های مشارکت فعال در کاشت و نگهداری فضای سبز Enhancing active participations in planting and nursing green spaces	- انگیزه ارتباط با طبیعت Contact with Nature	پسندهای انگیزه Motivation Preferences
ایجاد عرصه‌های جمعی، ترغیب به فعالیت‌های پویا و ورزشی Making public realms, Persuading people to doing physical exercise	- فعالیت‌های گروهی Group activities - نشستن، استراحت، تماشای کودکان، پرندگان و ... Relaxing, watching child, birds and etc.	پسندهای فعالیت Activity preferences
توسعه زیرساخت‌های طبیعی، ارتقاء سلامت و آرامش بر مبنای اصول طراحی منظر «شمول‌گرا» Development of Natural Infrastructures, enhancement of health and peace based on Inclusive Landscape Design Principles	- انگیزه بودن با گروه، جمع و خانواده Being with others, family - انگیزه کسب آرامش Reaching peace	پسندهای انگیزه Motivation preferences

نتیجه‌گیری

آنها، می‌توان راهبردهایی را در برنامه‌ریزی بوستان‌های محلی با تاکید بر الزام‌های «روانشناسی محیط» و توجه به «پسندهای مردم از منظر»، پیشنهاد کرد. به این ترتیب در بوستان‌های محلی منطقه ۱، راهبردهای پیشنهادی در برنامه‌ریزی بوستان محلی با توجه به پسندهای معطوف به فعالیت، شامل این موارد است: ۱- توسعه امکانات ورزشی روزآمد باید در دستور کار قرار گیرد؛ ۲- عرصه‌های جمعی که بستر فعالیت‌های گروهی و انگیزه بودن با جمع هستند، افزایش یابند. همچنین با تکیه بر پسندهای معطوف به انگیزه حضور در طبیعت، ارتقاء زمینه‌های مشارکت فعال در کاشت و نگهداری گیاهان و تداوم فعالیت‌ها، می‌تواند راهبردی مناسب در زمینه حضورپذیری بوستان‌های محلی منطقه ۱ باشد (جدول ۳). همچنین در منطقه ۱۸، اگرچه بیشتر پاسخ‌ها، تمایل به فعالیت‌های گروهی، بودن با جمع و کسب آرامش را نشان می‌دهند، در برنامه‌ریزی مبتنی بر پسندهای فعالیت، باید

نتایج نشان داد که «پسندهای مردم از منظر»، در دو منطقه ۱ و ۱۸ در دو مولفه پسندهای معطوف به «الگوی فعالیت» و «انگیزه حضور»، متفاوت از یکدیگرند و بیانگر این موضوع است که «سطح رفاه زندگی»، بر فعالیت انتخابی مردم و انگیزه آنها برای حضور در بوستان محلی تاثیر گذار است. مطابق یافته‌ها، در منطقه ۱، مردم با آگاهی از اهمیت ورزش، بوستان محلی را برای پیاده‌روی و دویدن انتخاب می‌کنند و برخورداری از قابلیت‌های طبیعی (هوای محیط کوهپایه‌ای، فراوانی درختان و ...) از اولویت‌های مورد پسند آنها است. در عین حال، الگوی رایج در منطقه ۱۸، رجوع به بوستان‌ها همراه با خانواده به‌عنوان جایی برای نشستن و استراحت، انجام فعالیت‌های ورزشی گروهی (والیبال، فوتبال و ...) و همچنین کسب آرامش است. مطابق جدول ۳، نتایج این پژوهش در قالب گزاره‌هایی تفسیر یافته‌اند که متناظر با

فعالیت» و «انگیزه حضور و مراجعه» به بوستان‌های محلی، راهگشای برنامه‌ریزان و طراحان منظر در تدوین راهبردها، سیاست‌های اجرایی و راه‌حل‌های طراحی است. پیشنهاد می‌شود تا رویکرد شناخت و ارزیابی «پسندهای مردم از منظر»، در پژوهش‌های مشابه و مطالعات زمینه‌ای پیش از تدوین برنامه و طرح در هر پروژه معماری منظر، به کار گرفته شود، تا تدوین برنامه‌ها و راهبردها، بوم‌محور و مبتنی بر نیازهای جامعه محلی باشد.

پی‌نوشت‌ها

¹ Ecosystem Services

² Subjective

سعی شود که؛ ۱- زیرساخت‌های طبیعی در منطقه ۱۸ توسعه یابند و ۲- زمینه فعالیت‌های پویا، ورزش‌های انفرادی و عرصه‌های جمعی وسیع برای تامین امکانات رفاهی برای همه گروه‌ها فراهم شود. در رابطه با پسندهای معطوف به انگیزه حضور، توجه به اصول طراحی منظر شمول‌گرا، و پاسخ‌گویی به نیازهای همه گروه‌های سنی با توانایی‌های مختلف، شرط لازم در بهبود بخشیدن به شرایط بوستان‌های محلی منطقه ۱۸ است (جدول ۳). بررسی آنچه که مردم از بوستان‌ها و گذران اوقات فراغت در آنها، طلب می‌کنند و کیفیت‌هایی که می‌پسندند، باید در دستور کار کارفرمایان، سرمایه‌گذاران و کارگروه‌های اجرایی قرار گیرد. توجه به پسندهای معطوف به «الگوی

منابع

- Bertram, C. and Rehdanz, K., 2015. Preferences for cultural urban ecosystem services: Comparing attitudes, perception, and use. *Ecosystem Services*. 12, 187–199.
- Bruton, C.M., 2013. Effects of Park Characteristics and Landscape Preference on Park Use and Physical Activity. Ph.D. Thesis. North Carolina State University, Raleigh, North Carolina.
- Conedera, M., 2015. Residents' preferences and use of urban and peri-urban green spaces in a Swiss mountainous region of the Southern Alps. *Urban Forestry & Urban Greening*. 14, 139–147.
- Cohen, D., McKenzie, T., Sehgal, A. and Williamson, S., 2007. Contribution of Public Parks to Physical Activity. *American Journal of Public Health*. 97, 509-514.
- Esmailzadeh, A., 2017. Eco_ Revelatory urban design: Enhancing the Perceptual Experience of Tehran's river valleys, Darakeh River valley. Ph.D. Thesis. Shahid Beheshti University, Architecture and Urban Planning Faculty, Iran.
- Jim, C.Y. and Shan, X., 2012. Socioeconomic effect on perception of urban green spaces in Guangzhou, China. *Cities*. 31, 123–131.
- Hall, E. T., 1966. *The hidden dimension*. 1st ed. New York: Doubleday and Co.
- Hami, A., Suhardi, B.M., Manohar M. and shahhosseini, H., 2011. Users' Preferences of Usability and Sustainability of old Urban Park in Tabriz, Iran. *Australian Journal of Basic and Applied Sciences*. 5, 1899-1905.
- Hofmann, M., Westermann, J.R., Kowarik, I. and Meer, E.V.D., 2012. Perceptions of parks and urban derelict land by landscape planners and residents. *Urban Forestry & Urban Greening*. 11, 303–312.
- Gehl, J., 2011. *Life between Buildings: Using Public Space*. Island Press.
- Gerstenberg, T. and Hofmann M., 2016. Perception and preference of trees: A psychological contribution to tree species selection

- in urban areas. *Urban Forestry and Urban Greening*. 15, 103–111.
- Ghorbani, R. and Teymoori, R., 2010. Analysis of the role of urban parks in improving the quality of urban life by using the seeking- Escaping the case study: parks of the city of Tabriz. *Research in Human Geography*. 72, 47- 62.
- Gobster, P.H., 2002. Managing urban parks for a racially and ethnically diverse clientele. *Leisure Sciences*. 24, 143–159.
- Kaplan, R. and Kaplan, S., 1989. *The Experience of Nature: A psychological perspective*. Cambridge University Press, New York.
- Kaplan, R., 2007. Employees' reaction to nearby nature at their workplace: The wild and Tame. *Landscape and Urban Planning*. 82, 17-24.
- Mohammadzadeh, N., Alah Imam Verdi, G., Sarirafraz, M., 2010. Ranking of different areas of Tehran city's welfare indicators. *Research and Urban Planning*. 1, 85-106.
- Moughtin, C. and Shirley, P., 2011. *Urban Design: Green Dimensions*. Elsevier Architectural press.
- Nassauer, J.I., Wang, Z. and Dayrell, E., 2009. What will the neighbors think? Cultural norms and ecological design. *Landscape and Urban Planning*. 92, 282- 292
- Özgüner, H., 2011. Cultural Differences in Attitudes towards Urban Parks and Green Spaces. *Landscape Research*. 28.
- Polat, A. and Akay, A., 2015. Relationships between the visual preferences of urban recreation area users and various landscape design elements. *Urban Forestry & Urban Greening*. 14, 573–582.
- Razaka, M., 2016. *Connecting People with Nature: Urban Park and human well-being*. Proceeding, Social and Behavioral Sciences. 222, 476 – 484.
- Research and Planning Center of Tehran, 2013. *Justice in City- Housing and shelter in areas of Tehran*. Tehran municipality. Report Number 156.
- Sreetheran, M., 2017. Exploring the urban park use, preference and behaviors among the residents of Kuala Lumpur, Malaysia. *Urban Forestry & Urban Greening*. 25, 85- 93.
- Taghvaie, S.H., 2011. *Manzar and Landscape: a Comparative Analysis*. Soffeh. 54, 87- 106.
- Taghvaie, S.H., 2012. *Landscape Architecture an Introduction to Theory and Meaning*. Shahid Beheshti University Press, Tehran, Iran.
- Thompson, I.H., 2002. *Ecology, community and delight a trivalent approach to landscape*. Elsevier. 81-93.
- Tavakoli, N. and Majedi, H., 2013. Practice green and natural environment on human mental health promotion. *The identity of the city*. 13, 23 – 33.
- Tveit, M., 2009. Indicators of visual scale as predictors of landscape preferences; a comparison between groups. *Environmental Management*, 90, 2882-2888.
- Todorova, A., Asakawa, S. and Aikoh, T., 2004. Preferences for and Attitudes towards Street Flowers and Trees in Sapporo, Japan. *Landscape and Urban Planning*. 69, 403- 416.
- VP of Planning and Strategic Supervision, 2010. *Customer design urban green space*, Publication 203, Statistical Center of Iran, The first revision. 12.
- VP of Planning and Strategic Supervision, 2011. *General Census of Population and Housing in Tehran*. Statistical Center of Iran.

Whiting, J.W. and Larson, L., 2017. Outdoor recreation motivation and site preferences across diverse racial/ ethnic groups: A case study of Georgia state parks, *Journal of Outdoor Recreation and Tourism*. 18, 10–21.

Zhang, H., Chen, B. and Sun, Z., 2013. Landscape perception and recreation needs in urban green space in Fuyang, Hangzhou, China. *Urban Forestry and Urban Greening*. 12, 44–52.

Environmental Sciences Vol.16 / No.2 / Summer 2018

15-30

Landscape preferences evaluation: Planning of neighborhood parks in Tehran with community-oriented approach

Amir Semiari¹, Zahra Sadeghi*², Fereshteh Rahmani¹ and Farnaz Khaje Saeed¹

¹ Department of Landscape Architecture, Faculty of Architecture and Urban Planning, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran

² Department of Landscape Architecture, Faculty of Arts and Architecture, Tarbiat Modares University, Tehran, Iran

Received: 2017.05.29

Accepted: 2018.05.08

Semiari, A., Sadeghi, Z., Rahmani, F. and Khaje Saeed, F., 2018. Landscape preferences evaluation: Planning of neighborhood parks in Tehran with community-oriented approach. *Environmental Sciences*. 16 (2), 15-30.

Introduction: Development of a Green Infrastructure and providing per capita and guarantee standards for open spaces in metropolitan areas, must always be foreseen by government in the vision agenda for national development. Especially in Tehran, the importance of green space development has pointed to by the Law of the conservation and development of green spaces and the criteria for comprehensive, detailed and local plans. In addition to the per capita supplement, improvement of open and green spaces through planning and design of neighbourhood parks depends on recognition of popular preferences about landscape. Addressing “landscape preferences” in ecological landscape design is considered to be a key element in the decision-making process. Existing precedents in the literature show that landscape preferences can be divided in three categories, namely the “aesthetic”, “ecological”, and “community-oriented” approaches. In this research, the aim is to evaluate two of the key components - “Activity Pattern” and “Presence Motivation” – of a community-oriented approach in neighbourhood parks that play an important role in developing a landscape planning strategy, according to an environmental psychology approach.

Materials and methods: Preferences vary across different communities as they depend on unique contextual factors. As such it is impossible to measure all the factors that affect popular preferences. Data collection in this study was conducted on the basis of a comparative survey under the influence of the underlying “level of welfare” in the First and 18th regions of Tehran, which are different in terms of their “welfare”. Using a random sampling method, 363 visitors to neighbourhood parks in regions 1 and 18 participated by filling out our questionnaires, the reliability of which is confirmed. Data analysis was performed using the independent t-test, dependent t-test and ANOVA with the Bonferroni post hoc test within the group in software SPSS.

*Corresponding Author. *E-mail Address:* zahra.sadeghi@modares.ac.ir

Results and discussion: The results show that the uses of neighbourhood parks in region 1, have a mostly active pattern (p-0/009) while, in region 18, a passive pattern dominates (p-0/002). In region 1, “social factors” of presence motivation in neighbourhood parks have significant differences with “psychological factors” and “environmental and natural factors” (p-0/0001). Active exercises such as walking in outdoors are important for users, who do not consider neighbourhood parks as spaces for social relationships. While, in region 18, neighbourhood parks according to responder attitudes are spaces for resting, being with family and relaxing in natural environments.

Conclusion: The results demonstrate that “the welfare of the people” has a direct impact on the “Activity Pattern” and “Presence Motivation” in the neighbourhood parks. Due to these differences, separate planning strategies for neighbourhood parks in region 1 and region 18 must be considered. To motivate people for participating in group activities, in the first region, public sport facilities must be developed. Public participation in the planting and nursing of plants could be implemented and public realms would be increased. In region 18, opportunities for active personal activities with aerobic sports, must be increased to elevate group activities in the park. Also, planners and designers must pay attention to variety of people’s needs for green infrastructures. The inclusive landscape design approach is an advantageous strategy for responding to the variable needs of visitors, especially in the neighbourhood parks of region 18. This research highlights the merit of surveying and evaluating “landscape preferences” as a preliminary step in the authorship of planning strategies. This approach provides a guideline for the recognition of design generators of neighbourhood parks, based on environmental psychology and community-oriented norms.

Keywords: Landscape preferences, Activity pattern, Presence motivation, Landscape planning, Neighborhood Park.

